

Luuk van Middelaar

Afbraak van de rechtsstaat in Polen gaat gewoon door

De regeringsleiders van Polen, Tsjechië en Slovenië treinden dinsdag naar Kiev voor een ontmoeting met president Zelensky.

Een hoge Europese steunbetuiging aan het Oekraïense volk. Volgens de Tsjechische premier Fiala ging hun groepje namens de Europese Raad van regeringsleiders. Des te curieuzer wie zijn drie reisgenoten waren: de Poolse premier Morawiecki, diens vicepremier en PiS-partijchef Kaczynski, de sterke man van Polen, alsmede premier Jansa van Slovenië, bijgenaamd Europa's 'mini-Trump'.

Het kan snel gaan. Luttele weken geleden stond de Poolse regering in de beklagdenbank vanwege beknutting van onafhankelijke rechtspraak, lhbt-vrije zones in enkele steden en het 'terugduwen' van Afghaanse migranten aan de Wit-Russische grens. Maar nu is het oorlog. Polen is een frontlijnstaat. Europese eenheid en daadkracht voor alles.

Met open armen nemen Poolse

PiS-apparaat. Er is meer. Op 10 maart verklaarde het Poolse Constitutionele Tribunaal een bepaling uit het Europese mensenrechtenverdrag EVRM in strijd met de Poolse grondwet. Van alle 47 lidstaten van de Raad van Europa zette slechts één ooit deze stap: Rusland, in 2016. Oorlog of niet, in Polen gaat de onttekening van rechtsstaat en democratie schaamteloos door. Maar we moeten kleine dingen nu opzij zetten.

Uiteraard verbleekt het leed van een geschorste Poolse rechter bij de catastrofe voor Oekraïne. Toch werpen deze acties onthullend zijlicht op het toneel. In de VN veroordeelden 141 landen de Russische inval vanwege aantasting van Oekraïnes „sovereiniteit, onafhankelijkheid, eenheid en territoriale integriteit”. Klein land vertrappt door een machtige buur. Zonneklaar en reden genoeg voor actie.

Maar wij laden het conflict liefst op met nog hogere waarden. West-Europese en Amerikaanse publieke opinies zien graag een strijd van democratische helden (Zelensky) tegen autocratische bruten (Poetin). EU-regeringsleiders, vorige week in Versailles bijeen, prijzen Kiev als verdediger van „onze gedeelde waarden van vrijheid en democratie”. Deze dimensie verklaart wellicht een flink deel van de enorme Oekraïense burgermoed en energie - maar niet alles. Ook wezenlijk is de wil simpelweg te overleven als natie, als collectief met een taal, cultuur en stuk grond.

Juist deze overlevingswil reso-neert bij de Oost-Europese burens, bij al die kleinere en grotere naties op de vlakte tussen de grootmachten toen en nu: Moskou, Berlijn, Wenen. Of is het echt een onvermoede liefde voor democratische vrijheden die Kaczynski en Jansa, de beide *strongmen* van Polen en Slovenië, dezer dagen uit onze naam naar Kiev brengt? Nee: zij betuigen steun aan een zusterstaat in nood. Prima, maar laten we erkennen wat we zien.

Zoals de Midden-Europese landen die reeds na 1989 uit het Russische keurslijf ontsnapten dit deden uit een democratisch en nationaal streven - denk aan Viktor Orbán: toen liberale opposant, vandaag autoritaire nationalist -, zo put ook de Oekraïense vrijheidswil uit verscheidene bronnen. De Maidan-beweging van 2013-14 was tegelijk een burgeropstand met verlangen naar Europese welvaart en waarden én een uitdrukking van Oekraïens nationalisme, extreem-rechtse stoottroepen inclus. Wij zagen alleen het eerste. Het Kremlin ziet alleen het tweede, en fabriceert daaruit het perverse oorlogsdoel 'denazificatie'. We moeten scherper bepalen om welke reden we Oekraïne steunen - als Europese democratie of als belaagde natie. Dat helpt ook toekomstige verrassingen voorkomen.

Uiteraard verbleekt het leed van een geschorste Poolse rechter bij de catastrofe voor Oekraïne

burgers honderdduizenden Oekraïense vluchtelingen op; velen zullen volgen. Zondag troffen Russische bommen een legerbasis op slechts 25 kilometer van de Poolse grens. Economische pijn dreigt. Bij al het onheil voelt de regering in Warschau zich tegelijk door de gebeurtenissen gesterkt: jarenlang werden haar waarschuwingen tegen Poetin in West- en Zuid-Europa als overdrijving afgedaan. Nu kantelt het beeld.

Volgens de laatste berichten zal de Europese Commissie niet langer moeilijk doen over uitbetaling aan Polen en Hongarije van de miljarden uit het coronaherstelfonds, ondanks grote zorgen over de rechtsstaat. Juridisch ligt het pad open, zeker sinds het EU-hof midden februari beider klacht verwierp dat de koppeling ongrondwettelijk is. Maar politiek ligt de situatie nu anders. Maandag zei de Poolse minister van Buitenlandse Zaken vlakbij een Oekraïense grensovergang: „Dit is een oorlogssituatie. Europa heeft in decennia niet zo'n uitdaging meegemaakt. We moeten alle kleine dingen nu opzij zetten.”

En toch. Op 25 februari, dag twee van Ruslands invasie, werd een rechter in het Poolse Krakau voor dertig dagen geschorst door de president van haar hof. Motief: zij wilde, zoals het hoort, het EU-recht toepassen in een concrete zaak. Mag niet van het